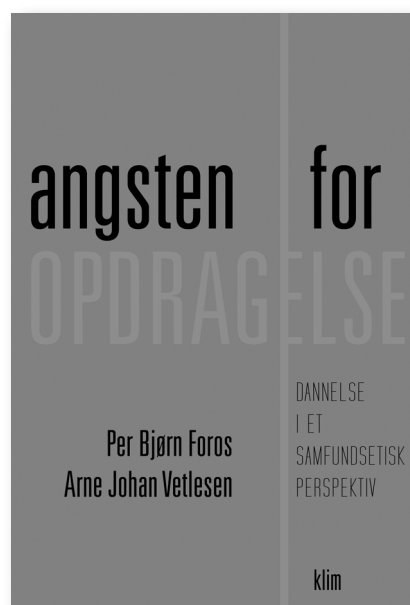

SAMFUNDSETISK DANNEELSE

Anmeldelse af Peter Mikkelsen

Per Bjørn Foros og Arne Johan Vetlesen
ANGSTEN FOR OPDRAGELSE
 Forlaget Klim.
 276 sider, kr. 299,95.

Der er for tiden en stigende interesse for opdragelse – og der udkommer den ene bog efter den anden om at vi må genoverveje, hvordan vi skal opdrage vores børn, og om at velovervejede opdragelse er mere nødvendig end nogensinde. I foråret udkom Per Schultz Jørgensens bog ”Styrk dit barns karakter” (anmeldt i Social Kritik nr. 138). Senere på året udkom bogen ”Den nødvendige opdragelse”, skrevet af tidligere formand for Børns Vilkår John Aasted Halse. Og samtidig kom den bog, der skal omtales her: ”Angsten for opdragelse”, skrevet af nordmændene Per Bjørn Foros og Arne Johan Vetlesen. Foros er tidligere underviser i pædagogik, Vetlesen underviser i filosofi ved Oslo Universitet. Kendeteggnende for de tre bøger er en bekymring for, om vi svigter hinanden, børnene og samfundet ved ikke at tage opdragelsen alvorligt. Det er desuden kendeteggnende for alle tre, at de er skrevet af bekymrede psykologer/sociologer/filosoffer i bedsteforældrealderen. Bortset fra det er udgangspunktet for bekymringerne meget forskellige, ligesom forslag til, hvad vi skal gøre for at forbedre opdragelsen af de kommende generationer, er det.

Foros og Vetlesen har givet deres bog underoverskriften ”dannelse i et samfundsetisk perspektiv”, og den siger mere om bogens indhold end selve titlen. Det vender jeg tilbage til i slutningen af denne anmeldelse.

De to forfatters udgangspunkt er en dyb bekymring for udviklingen i samfundet både lokalt, nationalt og globalt. Sammenhænge mellem rovdriften på jordens ressourcer, den neoliberale udvikling af de kapitalistiske samfund, den stadig mere ulige fordeling af ressourcer, rigdom og magt – og ikke mindst hvad disse sammenhænge gør ved os som enkeltpersoner og som samfund – alt dette peger efter forfatterens mening frem mod, at vi må genoverveje opdragelsen af vore børn og geninstallere dannelsesforestillinger i opdragelse, uddannelse og dannelse.

I bogens analyser af baggrunden for bekymringerne kommer man vidt omkring. Der kredses om udviklingen i sidste tredjedel af forrige århundrede, fra ung-

domsoprøret i 60'erne til nutidens globale problemstillinger. I afsnittet "frihedens forvandling" argumenteres der for, at de unges kamp for frihed fra de gamle autoriteter i løbet af 80'erne blev udgangspunkt for – og indlejret i – udviklingen af "det flydende moderne" og den neoliberale udvikling af de kapitalistiske samfund. En udvikling, der ikke bare betød øget udnyttelse af jordens ressourcer i troen på grænseløs vækst på et marked for et stadig stigende forbrug, men som også har betydet individualisering, sammenbrud af forestillinger om fællesskab og solidaritet mellem mennesker og dermed erosion af det, der dybest set gør os til mennesker.

Bogens første hovedafsnit ender med at foreslå udviklingen af "en ny fasthed" i dannelsen af de kommende generationer. Argumentationen er, at overgangen fra "det faste moderne" til "det flydende moderne" (der henvises til Zygmunt Bauman) ganske vist har betydet frisættelse fra autoriteter – og autoritære samfund – men den har også medført de ovenfor beskrevne ulykker. Det der kendetegnede "det faste moderne" var begreber som *vished*, *styring*, *orden*, *stabilitet*, *lighed*, hvor det i "det flydende moderne" blev begreber som *tviul*, *frihed*, *fleksibilitet*, *forandring* og *ulighed*. Alle begreber der rummer modsætninger og konflikter. Forfatterne mener, det er nødvendigt at finde frem til en ny form for fasthed, der ikke er en tilbagevending til tidligere autoritære former. Derfor er der flere spørgsmål end svar:

Så hvad er det ved den nye søgen efter faste holdpunkter, som der kan findes rationelle grunde til? Det står og falder med formålet med fastheden. Således også når vi taler om opdragelse og dannelse. Efter vores opfattelse kræver sådanne processer en målrettethed og en fasthed, som der i dag er større forståelse for, end der har været længe. Står vi over for en ny højkonjunktur for

dannelse? Hvis ja, rejser dette en række yderligere spørgsmål. Hvilken retning skal opdragelse og dannelse have? Hvilke værdier skal vi lægge til grund for opdragelse og dannelse? Hvilken viden er der brug for? Og ikke mindst: Hvordan kan en ny fasthed inden for opdragelse og dannelse forenes med respekten for individet, så vi ikke risikerer, at det ender i nye autoritære projekter? (s. 120 – 121)

Et svar er, at der skal mere indhold i dannelsen. Det er ikke nok "at lære at lære", læringen skal handle om noget. I bogen kritiseres "ansvar for egen læring" og forsøgene på at skabe ligeværdighed mellem voksne og børn. Det er nødvendigt at opretholde asymmetrien: den voksne ved mere og har flere erfaringer end barnet. Og den voksne skal stå ved sin viden og overføre den til barnet. I et centralt afsnit beskrives "de vigtige spørgsmål" og "bærende temaer", der skal indgå i den nye dannelse. Dannelse skal være både material og formal, og det materielle har efter forfatterens mening været underbetonet:

Det giver ingen mening, hvis formale greb og begreber – det kunne for eksempel være "ansvar", "diskurs" eller "dømmekraft" – ikke bliver knyttet til et materielt indhold. Mening opstår kun og dannelse finder kun sted i mødet med den genkendelige virkelighed. Ansvar for hvad? Diskurs om hvad? Dømmekraft i forbindelse med hvilke spørgsmål? (s. 146)

Forfatterne argumenterer for – bl.a. med henvisning til dannelseseoretikeren Wolfgang Klafki – at der udvælges nøgleproblemer – eller "bærende temaer", som dannelsens indhold. En sådan udvælgelse vil altid være normativ, og bør stå i centrum for en samfundsetisk dannelse. Temaerne er:

- Økologisk dannelse
- Økonomisk dannelse
- Teknologisk dannelse
- Politisk dannelse
- Kulturel dannelse.

Til hvert af temaerne knytter sig en diskussion om, hvorfor de er nødvendige at inddrage i dannelsesprojektet, hvilke brudlinjer og modsætninger, der er bag temaet. Undertemaer som: beskyttelse af liv, grænser for vækst, arbejde og velfærd, fordeling af goderne, teknologiens dobbelthed, demokrati og deltagelse, identitet og fællesskab, bliver diskuteret.

I forklaringen på, hvorfor disse bærende temaer er vigtige, går forfatterne grundigt til værks. Men de bliver mere uklare, når de skal forklare, hvordan de hænger sammen med en mere fast opdragelse. Deres diagnose af tidens børn og unge og deres opdragelse forekommer svævende. Er vore børn uvidende og uansvarlige, individuelt orienterede grænsende til det egoistiske? Og afstår forældre og pædagoger fra at opdrage? Et eksempel er kritik af forældre, der hele tiden vil feje banen ren for deres fremadstormende børn. Forældre er "curlingforældre" som:

vil gøre alt, hvad der står i deres magt, for at fjerne og afværge alle de forhindringer, som kan reducere den lykke og fremgang, som alle i samfundet menes at have ret til, især deres egne børn. (s. 206)

Begrebet "curlingforældre" trækkes ind i argumentationen, som om det er fagligt velunderbygget, og et faktum, at sådan er forældre. Ligesom der senere slås fast, at i dagens skole gælder "ansvar for egen læring" og at alt kan forhandles. Forfatterne bygger således deres

argumentation for en mere fast opdragelse på uklare begreber og forestillinger om tidens børn og unge og deres forældre. De stiller en diagnose, og argumenterer så for behandlingen. Men ligesom diagnosen er uklar og dårligt underbygget, bliver behandlingen det også.

Der er mange gode diskussioner om opdragelse og dannelse. F.eks. om "moralisme eller mod?" eller "dømmekraft og integritet", hvor dannelse bliver diskuteret nuanceret og med gode eksempler. Men der er også en del snak og selvfølgeligheder, f.eks.:

Selvforstærkende cirkler er et kendt fænomen: Usikre og udmattede forældre og lærere har ikke tryghed eller overskud til at sætte grænser – for slet ikke at tale om at leve op til dem. Det skaber en ond cirkel, hvor de voksne bliver endnu mere udmattede, og til sidst bryder de måske sammen. Det er bedre at begynde i den anden ende – ved at opstille klare rammer og "færdselsregler" og kontrollere, at de overholdes. Så kan man efterhånden slække på tøjlerne. (245)

Det bliver lidt for meget som forældremagasinernes rådgivning til usikre forældre.

Bogens største svaghed er, at forfatternes velbegrundede bekymring for rovdriften på vore fælles ressourcer – og dermed hvad det er for en klode, vi giver videre til de kommende generationer – bliver påduttet de kommende generationer i form af større fasthed i opdragelsen. Det er som om forfatternes bekymringer for fremtiden for Jorden og dens befolkning får dem til at hoppe på tidens konservative/ borgerlige krav til opdragelse og dannelse.

Bogen er klart bedst, der hvor den diskuterer det samfundsetiske perspektiv, derfor burde undertitlen "dannelse i et samfundsetisk perspektiv" have været den egentlige titel. Titlen "Angsten for opdragelse" forekommer at være falsk varebetegnelse.

*Peter Mikkelsen er partner i
Center for Social Bæredygtighed.*